

DOI: <https://doi.org/10.54937/2024.9788056111024.185-192>

NOVOVEKÁ POHREBNÁ KÁZEŇ AKO KOMUNIKAČNÉ MÉDIUM (NA PRÍKLADE KÁZNE VENOVANEJ KATARÍNE UJFALUŠI)

Katarína JANČOVÁ¹

EARLY MODERN FUNERAL SERMON AS A COMMUNICATION MEDIUM (USING THE EXAMPLE OF THE SERMON DEDICATED TO KATARÍNA UJFALUŠI)

¹ Katolícka univerzita, Filozofická fakulta, Hrabovská cesta 1A, 03401, Ružomberok, Slovenská republika

✉ Email: katarina.jancova123@edu.ku.sk

ORCID iD: [0009-0008-4289-8484](https://orcid.org/0009-0008-4289-8484)

<https://orcid.org/0009-0008-4289-8484>

 Competing interests: The author declare no competing interests.

 Publisher's Note: Catholic University in Ružomberok stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations. Copyright: © 2024 by the authors.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

This license allows reusers to distribute, remix, adapt, and build upon the material in any medium or format, so long as attribution is given to the creator. The license allows for commercial use.

 Review text in the conference proceeding: Contributions published in proceedings were reviewed by members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.

ABSTRACT

Pohrebné kázne boli v 17. storočí bežnou súčasťou pohrebných obradov v Uhorsku. Okrem náboženského a spirituálneho rozmeru mali aj spoločenskú funkciu. Poskytovali príležitosť na oslavu života zosnulého, ale aj na prezentáciu postavenia pozostalých. v niektorých prípadoch sa však stretávame so špecifickým fenoménom, prezentácie myšlienky, ktorá priamo nesúvisí s pietnou spomienkou. Jedným z daných prípadov je aj kázeň Kataríny Ujfaluši, ktorou sa zaoberá naša štúdia. Plánujeme ukázať, že v súvislosti s obľubou tlačí pohrebných kázni sa z nej stalo médium pre prezentáciu rozličných myšlienok. Na príklade kázne Kataríny Ujfaluši poukážeme na to, že jej dcéra použila jej kázeň ako médium svojej osobnej reprezentácie.

KPúčové slová: pohrebná kázeň, Katarína Ujfaluši, Alžbeta Révajová, Štefan Petróci, komunikácia

ABSTRACT

During the 17th century in Hungary, funeral orations were a common part of funeral rituals. Beyond their religious and spiritual significance, these orations also served a social function. They provided an opportunity to celebrate the life of the deceased and allowed for the presentation of the surviving family's status. Interestingly, some funeral sermons went beyond mere solemn remembrance and became a medium for expressing various ideas. One such case is the sermon dedicated to Katarína Ujfaluši, which our study examines. We aim to demonstrate that due to the popularity of printed funeral sermons, they evolved into a medium for presenting diverse thoughts. Using Katarína Ujfaluši's sermon as an example, we highlight how her daughter utilized it as a medium for her personal representation.

Key words: funeral sermon, Katarína Ujfaluši, Alžbeta Révajová, Štefan Petróci, communication

Úvod

Pohrebné kázne sa zaraďujú medzi významné pramene s rozsiahlym využitím v rôznych vedeckých disciplínach. Ponúkajú možnosť analýzy z teologického hľadiska a skúmania vývoja homiletických postupov, no zároveň predstavujú cenný historický prameň s aplikovateľnosťou v mnohých oblastiach. Je nevyhnutné brať do úvahy variabilitu informačnej hodnoty kázni, týkajúcich sa života jednotlivcov. Pravdivosť informácií prezentovaných kňazom nie je vždy garantovaná, nakoľko kňaz nemusel zosnulého poznať osobne, prípadne isté špecifiká života nemohli byť na pohrebe prezentované, čo vyplýva i zo samotnej povahy prameňa. Rovnako tak, aj informatívna úroveň kázni spočívala na preferencii daného autora, a tým pádom sa nemusíme stretnúť iba s tradičným konceptom vychádzajúcim z teologického základu, prezentujúcim jedine ponaučenie v zmysle morálneho napomínania a príkladu v kontraste so zosnulým človekom.

v prípade vyšších spoločenských vrstiev sa kázne často tvorili na objednávku a ich obsah bol ovplyvnený rétorickou obratnosťou kazateľa, ako aj reprezentatívnym charakterom kázne pre pozostalých. Aj v súvislosti s reprezentatívnou úlohou tlači pohrebných kázni, patrili k pomerne obľúbenému druhu literatúry, ktorý bol predmetom zberateľského charakteru, či už priamo v období ich najväčšej popularity, a to nielen medzi ľuďmi samotnými, ale i medzi kňazmi ako inšpirácia na tvorenie vlastných homílií. Tým pádom mali kázne pomerne silný dosah na všetky vrstvy ľudí, nevynímajúc publikum, ktoré ani nemuselo byť gramotné a dostávalo sa k informáciám na základe vypočutia kázne.

Zo štúdia prameňov vyplynulo, že v istých prípadoch mala pohrebná kázeň (tieto prípady týkajú iba tlačených diel), značne odlišné ciele. Preto sme sa rozhodli vybrať špecifický príklad, kedy sa autor rozhodol nekopírovať štandardnú schému, t.j. využitie rozšírenia tohto typu tlače na komunikáciu myšlienok, ktoré nesúvisia s uctením pamiatky zosnulého.

Alžbeta Révajová v kontexte kázne venovanej Kataríne Ujfaluši

Pohrebná kázeň venovaná Kataríne Ujfaluši svojim netradičným obsahom vzbudila už v 50. rokoch pozornosť literárnych historikov ako jedna z mála pohrebných kázni. Aj v dnešnej dobe vykazuje podklad, ktorý viedol historikov k záujmu o dve ženy, konkrétne Katarínu Ujfaluši a Alžbetu Révajovú. Aj keď rozlúčka samotná je venovaná Kataríne, výnimočná je forma spracovania, ktorá sa vymyká zo zaužívaného štandardu. Totiž nehovorí nám mnoho o zosnulej, ale stáva sa dôležitým zdrojom bibliografických údajov o jej vlastnej dcére Alžbete. Rudo Brtáň, literárny historik, ktorý sa rozhodol v 50. rokoch skúmať odpis danej rozlúčky, dokonca v počiatkoch svojho bádania uvažoval nad možnosťou prisúdiť minimálne časť autorstva Alžbete Révajovej.¹ v skutočnosti však otázka autorstva doposiaľ nie je adekvátne vyriešená, i keď z povahy textu vyplýva, že Alžbeta mala jednoznačný vplyv na obsahovú štruktúru textu.²

¹BRTÁŇ, Rudo. *Srdečné a veľmi žalostivé slzy*. Liptovský Mikuláš : Tranoscius, 1948, s. 6.

²ANON. *Srdečné a veľmi žalostivé slzy NAD P. UJFALUSSI KATARINY Z DÉVEK UJFALU, Wysoce Vrozeného a Welikomožného Pána/ Někdy Pána/ REWAY IMRYCHA/ Sláwné Turčánské Stolice Dědičného Isspána/ pozustalé Wdowy w Krystu Pánu odpočjwagjcyem Tělem. Od Gedinké Samotné a Zarmucené Dcery Wysoce Vrozené a Welikomožné*

O Alžbete Révajovej je známe, že bola na svoju dobu veľmi vzdelaná žena, ovládala niekoľko jazykov (maďarčinu, slovenčinu, latinčinu a nemčinu), dokonca údajne písala slovenské a maďarské básne.³ Jej švagrinou bola taktiež známa Kata Petróciová, ktorá je v Maďarsku uznávanou skladateľkou náboženských piesní. Alžbetin vzťah k literatúre je známy aj zo silného sponzorovania tlače rôznych diel na našom území, nehovoriac, že vďaka jej podpore sa mohol splniť pôvodný sen Kataríny Sidónie Révajovej, a to konkrétne vydanie slovakizovaného prekladu Kráľickej biblie.⁴ Rovnako ako mnoho Turčianskych zemanov, bola horlivou mecénkou vzdelania.⁵ Primárne teda najmä na neďalekej evanjelickej artikulárnej škole v Necpaloch, ale v dedikačnom pamätníku Révajovcov taktiež nájdeme básne aj od študentov z Kremnice.⁶ Osobne bola striktno verná evanjelickému náboženstvu a pestovala si blízke vzťahy aj s bývalými exulantmi, ktorí sa po Šopronskom sneme v roku 1681 mohli vrátiť do vlasti,⁷ o čom svedčí aj jej bohatá korešpondencia s Eliášom Lánim alebo samotný fakt, že prijala syna Jána Simonidesa, Samuela, na svoje panstvo, aby u nich býval počas štúdia.⁸ Aj vďaka silnému patroniciu Alžbetinej matky a neskôr jej samotnej, sa z Turca stala bašta pre protestantských kňazov v neprajných časoch.

Dielo *Srdečné a veľmi žalostivé slzy...* vydala Alžbeta Révajová vlastným nákladom ako pietnu spomienku na vlastnú matku, ktorej smrť ju hlboko zasiahla, s úmyslom verejne vyjaviť svoj smútok a nešťastie, ktoré zažívala.⁹ Hneď po smrti matky ju písomne utešoval aj Ján Simonides,¹⁰ no z ich korešpondencie vyplýva, že ani po niekoľkých mesiacoch sa s touto životnou tragédiou nevysporiadala a strádala, nielen na duchu, ale i na tele.¹¹ v rámci formy pohrebnej kázne je dôležité spomenúť, že sa jedná o fiktívny dialóg medzi zosnulou matkou a jej dcérou Alžbetou, spísaný vo veršovanej forme, typickej pre dobové panegyrické diela. Celé dielo je pomerne silno sprevádzané vyjadrovaním Alžbetinej demotivácie žiť, ako aj samotnou túžbou po smrti.¹² Alžbeta je naozaj vykreslená v celom diele ako trpiteľka, ktorá stratila všetkých, na ktorých jej záležalo, a ktorej životný osud neprial. Je vysoko pravdepodobné, že keď jej po smrti otca,¹³ ostala z blízkych príbuzných iba matka, mohla prežívať ťažké chvíle, no celkovo sa problém, ktorý ju väčšmi trápil, javí v inom spektre.

Pre objasnenie je nutné vysvetliť kontext udalostí jej života, ktoré pohrebu matky predchádzali. Alžbeta v dobe smrti svojej matky nebola už najmladšia a oficiálne vôbec nie osamotená. Niekedy okolo roku 1681 sa vydala za Štefana Petróciho, ktorý sa dostal do Turca, v radoch povstania svojho

Panj/ P. ELIZABETY REWAY *Wysoce Vrozeného a Welikomožného Pána PETRÖZY ISTVANA, upřimé Manželky z přebolestným Stawu sweho žalostného oplakáwánjím w čas Pohřebowánj na Zámku Sklabinském, Roku 1700. Dne 4. Decembris. Wyljté, a Wlastnjm nákladem Gegi Welkomožnosti na Papir wvvedené w ŽILINE.* Žilina: Alžbeta Dadánová, 25s.

³ LENGYELOVÁ, Tünde. "...úlohou žien je sedieť doma, rozprávať sa s Bohom a priasť." Každodenný život ranonovovekej šľachtickej. In FEDERMAYER, Frederik ed. *Magnátske rody v našich dejinách 1526 – 1948.* Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2012, s. 165.

⁴ KOVAČKA, Miloš. *Vzácné ženy rodu Révaj. Štúdiá k medzinárodnému projektu Reformácia a ženy k 500. výročiu Lutherovej reformácie.* Kežmarok : ViViT, 2013, s. 34-36.

⁵ AUGUSTIŇÁKOVÁ, Eva. Literárna činnosť a mecenáš turčianskych zemanov v 18. a 19. storočí. In: AUGUSTIŇÁKOVÁ, Eva - KOVAČKA, Miloš - MAČUHA, Maroš (eds.). *Zemianstvo na Slovensku v novoveku. Zborník prác z interdisciplinárnej konferencie, ktorá sa konala 8. - 10. júna 2009 v Martine. Časť 2. Duchovná a hmotná kultúra.* Martin: Slovenská národná knižnica, 2009, s. 89.

⁶ Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA BA), fond. (ďalej f.) Rod Zay- Budčiansky archív: Uhorská línia rodu Kališ- Kališovské písomnosti –neusporiadané, kartón (ďalej k.) 333, *Dedikačný pamätník s dielami venovanými Kataríne Ujfaluši a Alžbete Révajovej*, s. 34.

⁷ KRMAN, Daniel. *Cestovný denník. Itinerarium.* Bratislava: Tatran, 1984, s. 308.

⁸ SNA BA, f. Rod Zay- Budčiansky archív: Uhorská línia rodu Kališ- Kališovské písomnosti –neusporiadané, k. 332, *List Jána Simonidesa Alžbete Révajovej*, 1700.

⁹ ANON., *Srdečné a veľmi žalostivé Slzy*, s. 6.

¹⁰ SNA BA, f. Rod Zay- Budčiansky archív: Uhorská línia rodu Kališ- Kališovské písomnosti –neusporiadané, k. 332, *List Jána Simonidesa Alžbete Révajovej*, 7.12.1700. V liste je zaujímavý spôsob zmeny komunikácie, kedy sa oslovenie Alžbety, bežne oslovovanej s patričnou úctou titulom, nahrádza familiárnym oslovením „*dcero má*“. Tatiež tento list odlučuje od ostatných aj otcovský tón, snažiaci sa utešiť Alžbetu.

¹¹ SNA BA, f. Rod Zay- Budčiansky archív: Uhorská línia rodu Kališ- Kališovské písomnosti –neusporiadané, k. 332, *List Jána Simonidesa Alžbete Révajovej*, 20.11.1701. Rukopis. SNABA, fond Zay – Bučiansky archív: Archív uhorskej línie rodu Kališ – Kališovské písomnosti- neusporiadané, k. 332.

¹² ANON., *Srdečné a veľmi žalostivé Slzy*, s. 6.

¹³ BRTÁŇ, *Srdečné a veľmi žalostivé Slzy*, s. 54.

bratranca, Imricha Tököliho.¹⁴ a keďže Alžbeta bola jedinou dedičkou Sklabinskej vetvy Révajovcov, Petróci získal sobášom značný podiel na Turčianskom domíniu.¹⁵ On sám bol v danej dobe vo výhodnej pozícii a s úspechmi povstania sa podarilo Petróciovcom získať späť aj vlastné majetky, ktoré boli zhabané ich rodu po prezradení Wešelénih sprisahania.¹⁶ Tu sa však začínajú Alžbetine „kalichy odporosti“,¹⁷ ktoré musela znášať vyše dvadsať rokov. Hneď po svadbe bola „čo väzeň do cudzej zeme zavedená“¹⁸ a zažívala „psotu“¹⁹. Na cestách s manželom sa im narodilo aj prvé dieťa, Katarína, ktorá ani nie do roka umrela.²⁰ Alžbeta sa však vrátila domov, na Sklabiňu, v roku 1685, nakoľko jej manžel pokračoval v cestovaní do Sedmohradska a ona ho už v pokročilom štádiu druhého tehotenstva nemohla nasledovať.²¹ Bohužiaľ, ani z druhého dieťaťa sa netešila²² a nemohla ani tušiť, že svojho manžela neuvidí ďalších dvadsať rokov.

Totíž už o rok skôr sa snažil Petróci, i keď stále oficiálne na strane Tököliho, získať milosť od cisára. To nemusel byť až tak náročný problém, avšak jeho predstava bola pomerne trufalá. Usiloval sa získať nielen amnestiu, ale taktiež navrátenie zhabaných rodových majetkov a listín. Tu narážal na problém, nakoľko rodové majetky boli skonfiškované jeho otcovi za sprisahanie proti panovníkovi. Imrich Révaj, Alžbetin otec, sa snažil svojmu zaťovi pomôcť, no smrť v roku 1688 prekazila akékoľvek úsilie, a tak Alžbeta stratila mužskú „oporu“²³ v riešení daného problému. Pokúsila sa síce nájsť riešenie svojpomocne a takmer sa jej to aj podarilo, no smrť cisárskeho generála Fridricha von Veteraniho v roku 1695, ktorý bol naklonený jej pomôcť, mala za dôsledok zastavenie akýchkoľvek jednaní.²⁴

Čo sa týka samotnej Alžbety, tak jej údel, bol minimálne v povedomí širšieho okruhu známych. Ešte pred smrťou jej matky môžeme v dedikačnom pamätníku, patriacemu Kataríne Ujfaluši a Alžbete Révajovej, čítať diela študentov, z ktorých sú niektoré venované aj Petróci. Hovorí o jeho neľahkom osude vo vyhnanstve medzi pohanmi,²⁵ kde musí slúžiť cudzím národom.²⁶ Pomerne veľká časť diel je však venovaná Alžbete na deň mena, a keďže ten sa slávil na jeseň, nachádzame v nich aj blahoželanania do nového roka. Napríklad prianie, že rok 1698, bude tým, ktorý vyhnancovej privedie späť do vlasti a prinesie Alžbete šťastie v podobe návratu jej manžela²⁷ alebo v nich nájdeme obdobné ubezpečenia, ako napríklad: „veľkomožný pán Petróci Štefan príde vážne!“²⁸ Prípadne dobovo príznačný odkaz s heraldickou referenciou, ktorý vyjadruje nádej v omilostenie cisárom: „Boh daj, aby prijal Orol pod svoje krídla opäť Pelikána“²⁹, aby kráľovi i vlasti pán Petróci mohol slúžiť s ochotou.“³⁰ Môžeme teda vidieť, že okolo jej osoby bola rozšírená istá, priam martýrska aura, ktorá

¹⁴ KISS, Ištván. *Radvánszky György eljegyzése báró Petrőczy Erzsébettel*. Budapešť: Athanaeum, 1903, s. 5.

¹⁵ MAČUHA, Maroš. Príčiny a následky udalostí Onódskeho snemu v Turčianskej stolici. In AUGUSTIŇÁKOVÁ, Eva - KOVAČKA, Miloš - MAČUHA, Maroš(eds.). *Zemianstvo na Slovensku v novoveku. Zborník prác z interdisciplinárnej konferencie, ktorá sa konala 8. - 10. júna 2009 v Martine. Časť 1. Postavenie a majetky zemianskych rodov*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2009, s. 102.

¹⁶ HORVÁTH, Pavel. Slovenská genealógia rodu Petróci z Košec z roku 1640. In *Genealogicko-heraldický hlas*. 1992, č. 1-2, s. 18.

¹⁷ ANON., *Srdečné a welmi žalostivé Slzy*, s. 3.

¹⁸ *Ibid.*, s. 4.

¹⁹ *Ibid.*, s. 13.

²⁰ KISS, *Radvánszky György eljegyzése báró Petrőczy Erzsébettel*, s. 5.

²¹ *Ibid.*, s. 5

²² ANON., *Srdečné a welmi žalostivé Slzy...*, s. 5.

²³ *Ibid.*, s. 5.

²⁴ KISS, *Radvánszky György eljegyzése báró Petrőczy Erzsébettel*, s. 6.

²⁵ SNA BA, f. Rod Zay- Budčiansky archív: Uhorská línia rodu Kališ- Kališovské písomnosti –neusporiadané, k. 333, *Dedikačný pamätník s dielami venovanými Kataríne Ujfaluši a Alžbete Révajovej*, s. 64.

²⁶ *Ibid.*, s. 47.

²⁷ *Ibid.*, s. 47-48,

²⁸ *Ibid.*, s. 55.

²⁹ Petróciovci mali od povýšenia do barónskeho stavu v roku 1647, v erbe zakomponovaného pelikána, krmiaceho mláďatá vlastnou krvou. FEDERMAYER, Frederik. *LEXIKÓN erbov šľachty na slovensku I. Trenčianska stolica*. Bratislava : Hajkó & Hajková, 2000, s. 179.

³⁰ SNA BA, f. Rod Zay- Budčiansky archív: Uhorská línia rodu Kališ- Kališovské písomnosti –neusporiadané, k. 332, *Dedikačný pamätník s dielami venovanými Kataríne Ujfaluši a Alžbete Révajovej*, s. 52.

bola príznačná pre evanjelických exulantov, s ktorými bola Alžbeta v kontakte. Po smrti matky sa ešte umocnila zverejnením daného diela, ktoré malo cieľ pôsobiť na širší záber spoločnosti.

Totížto nenachádzame v ňom tradičné morálne kázanie, ale v rámci spomínaného kontextu, popis jej životnej tragédie, nakoľko sa nemôže po dobu mnohých rokov dočkať vlastného manžela.³¹ Zaujímavým je ale spôsob, akým sú odkomunikované Petróciho možnosti na návrat, keď sa slovami Kataríny Ujfalúši priamo prehovára k jeho osobe a bezúčelnému „vandrovaníu“.³² Stretneme sa tu s pomerne silnými tvrdeniami, ako „od jeho jasnosti cisárskej uvidíš, dostaneš gratiu, príď...“³³ alebo „vernosť svoju zachovaj cisárovi rímskemu, dá milosť do smrti, istotne ver tomu.“³⁴ Ako možné, sa núka vysvetlenie, že nielen morálne cnosti, ako ideálny príklad zosnulého človeka, ale aj samotné postuláty prisúdené zosnulému, mali vyššiu rezonanciu v spoločnosti. Alžbeta *de facto*, slovami dnešného slovníka, medializovala celý svoj problém, ktorý sama nebola schopná vyriešiť, snáď so snahou získať pre svoju vec širší záber podpory. Takéto zverejňovanie krutého osudu, práve prostredníctvom pohrebných kázaní, bolo u nás príznačné pre osudy českých exulantov v Trnave a Trenčíne,³⁵ alebo i samotných Dadánovcov v Žiline, ktorí koniec koncov dielo *Srdečné a veľmi žalostivé slzy...*, vo svojej kníhtlačiarскеj dielni vytlačili.

Totížto, dôležitým faktom je, že po smrti matky mala Alžbeta isté problémy so zatriedením sa do spoločenského statusu, a ako sa v smútočnej reči hovorí: „neviem čo si počať“³⁶, pretože „dcéra nie som, lebo rodičov nemám, matka nie som, lebo ani deti nemám panna, vdova nie som, lebo manžela mám. Však manželka nie som, lebo s ním nebývam.“³⁷ Nejde tak ani o nejakú osobnú rozpoltenosť, ale skôr o právne ukotvenie jej stavu, ktorý v tomto prípade na základe uhorskej legislatívy Alžbetu nechával do značnej miery nesvojprávnu, ale taktiež bez opory manžela, nakoľko ten bol v Uhorsku *persona ingrata*. Práve v kázni sa nachádza aj prosba Boha o to, nech nedopustí, aby padla do moci nepriateľov, a aby jej doprial „zástupcu Bohabojného“,³⁸ čo svedčí o jej neľahkej pozícii, nakoľko o Sklabinské panstvo sa pravdepodobne zaujímali už aj mužskí dediči z rodu Révaj a situácia sa vyvíjala tak, že jej manžela mohol postretnúť rovnaký osud ako jeho otca, ktorý nakoniec aj v exile, pravdepodobne v Osmanskej ríši, umiera.³⁹

Štefan Petróci si nakoniec však našiel diametrálne odlišný spôsob ako sa do vlasti vrátiť. Nezvolil formu oficiálnej amnestie, o ktorú sa usilovala Alžbeta, ale prišiel ako generál povstania Františka II. Rákociho. S istotou vieme povedať, že sa vrátil niekedy v priebehu roku 1704,⁴⁰ a nasledujúci rok sa

³¹ ANON., *Srdečné a veľmi žalostivé Slzy*, s. 5.

³² Ibid., s. 23.

³³ Ibid., s. 23.

³⁴ Ibid., s. 23.

³⁵ HODIKIUS, Ján. *Lachrymae Boczekianae abstersae, promluwenj pohřebnj k setřenj slzj ljce gjmy swlaženeho ossusenj: a zármaucených srdcý potěssenj; Slowutného a wznesseného Muže/ Pana Martina Bočka Lipnického: Sslechtné take a poctivé Matrony Kateřiny Sstiasně/ Manželky geho Naymilegssi, Rodičů Křestanských: Smrt rychlau Negmilegssijch Djtek swých BenJamina pak synáčka jeginého gmenowitě oplakáwagijcých věiněné od Wysoce Učeného a Dwogi Poctiwosti hodného Muže/ Mistra Jana Hodikia, ewangelium Krystowa w swobodném Městě Trenčjně kazatele a w kragjch trenčanském, liptowském a orawském cýrkwj ewangelických nařzeného superintendenta, 18. dne měsýce prasynce léta Páně 1638. [s.d.] : [s. n.], nečíslované.; SOPOTIUS, Teodor. *Třetj Pohřebnj Kázanj, Ku poctiwosti y potěssenj poctiwých a nábožných Rodičůw, Slowutného a poctiwého Muže Pana Andreáse Sywého, z Města Mezřiče pod Rožnowem, [et]c. Sslechtné a poctivé Matrony, Pani Kateřiny Puncowské, Manželky geho neymilegssj, w Swobodném Městě Trenčjně bydljých, a odchodu Synáčka gich negmilegssjho Pawla, tužebně oplakáwagijcých: Kterýžto Synáček gich magjce žiwobyti swého na tomto swětě toliko 27. Neděl, dne 3. Decembris, Léta 1638. w Chrámě Páně dolegssjm při Městě Trenčjně pochován gest. Ušjněn od Dwogi Ctihodného Muže Pana Theodora Sopotia, Kaplana Cýrkwe Trenčanské. [s.d.] : [s. n.], nečíslované.**

³⁶ ANON., *Srdečné a veľmi žalostivé Slzy*, s. 4.

³⁷ Ibid., s. 6.

³⁸ Ibid., s. 15.

³⁹ HORVÁTH, Slovenská genealógia rodu Petróci z Košec z roku 1640, s. 19.

⁴⁰ SNABA, f. Zay – Bučiansky archív: Archív uhorskej línie rodu Kališ – Kališovské písomnosti- neusporiadané, k. 332. *List Jána Bonisa alžbete Révajovej*. 1704. v liste od Nécpského kaplána, Jána Bonisa, z januára roku 1704, sa nachádza pranie Alžbete, aby sa už konečne stretla s manželom; Taktiež: SNABA, f. Zay – Bučiansky archív: Archív uhorskej línie rodu Kališ – Kališovské písomnosti- neusporiadané, k. 332. *List Jána Simonidesa Alžbete Révajovej*. 4.1.1705.; v tomto liste sa už spomína vyslovenie radosti, že Štefan Petróci strávil Vianoce doma, na Sklabini.

stal veliteľom turčianskeho pluku odbojových vojsk.⁴¹ v roku 1707 predsedal Krmanovej Ružomerskej synode na neordinovaný stav.⁴² Práve po tejto synode sa mal vypraviť Daniel Krman s prosbou o pomoc za Švédskym kráľom, no mimo oficiálnych požiadaviek tlmočil aj osobnú záležitosť vo veciach Petróciho vyhnanstva, ktorý sa už zjavne poučil z minulých chýb. Krman totiž predložil požiadavku v tomto znení: „*pretože nedávnym mierom cisárko-tureckým, a bez Uhrov pre Uhorsko uzavretým bol z Uhorského kráľovstva celkom vylúčený, a na prebývanie do tureckých provincií odoslaný gróf Imrich Tököli so všetkými svojimi prívržencami a medzi nimi aj vysoko urodzený barón a generál Štefan Petróci, vynikajúci zásluhami o evanjelickú cirkev a celú vlasť, vrátiť sa konečne pred troma rokmi z Turecka – v ktorom po celých dvadsať rokov musel žiť a bez verejného vykonávania služieb božích – k svojej milovanej manželke a k svojim majetkom, pokorne padá k nohám Vášho najsvätejšieho veličenstva, najponíženejšie prosiac, nech na jeho účinné zakročenie u cisárskeho veličenstva, ak by sa mu podarilo opäť sa zmocniť vlády v Uhorsku – dostane milosť a nech je pripočítaný k ostatným občanom vlasti.*“ Pokiaľ by sa však takúto možnosť vyjednať nepodarilo, tak ho prosil, aby aspoň Petróciemu a ostatným duchovným i svetským účastníkom, ponúkol azyl v jeho provinciách.⁴³

Petróci sa teda rozhodne už nechcel stať vyhnancom, a znova ešte pod vlajkou povstalcov, si snažil zabezpečiť svoje postavenie pri prípadnej porážke. Po amnestii Szatmárskeho mieru sa vrátil do vlasti, no dlho sa z domoviny netešil, nakoľko už v roku 1712 umrel.⁴⁴

V tomto prípade je teda naozaj otáznave, do akej miery sa jednalo o pietnu spomienku a do akej miery šlo o prezentáciu osobných problémov samotnej Alžbety. Jednoznačne vyplýva, že podľa obsahu by si samotný kňaz nemohol dovoliť také odvážne tvrdenia na Adresu Petróciho, ani karhavé výrazy vyzývajúce, aby sa vrátil ku svojej žene. Je najpravdepodobnejšie, že sa tak dialo s Alžbetiným súhlasom, prípadne intervenciou.

Záver

Pohrebná kázeň venovaná Kataríne Ujfaluši sa vymyká z konvenčného konceptu oslavných rečí na počesť zosnulých. Namiesto oslavy života Kataríny Ujfaluši sa zameriava na osudy jej dcéry Alžbety Révajovej. Táto kázeň slúži ako platforma pre Alžbetu, ktorá v nej vyjadruje hlboký smútok za stratou matky, sťažuje sa na neľahký osud a zároveň kritizuje svojho manžela Štefana Petróciho za jeho dlhoročné vyhnanstvo. Analýza textu kázne odhaľuje viacero cieľov, ktoré Alžbeta pravdepodobne sledovala jej publikovaním. Jednak išlo o verejné vyjadrenie smútku, nakoľko smrť matky ju hlboko zasiahla a kázeň jej poskytla príležitosť verejne prejavíť svoju stratu. Na druhej strane sa stretávame s obhajobou vlastného postavenia. Po smrti matky sa Alžbeta ocitla v neistej právnej situácii. Kázeň jej umožnila prezentovať svoju náročnú situáciu v súvislosti s exilom jej manžela, prostredníctvom čoho mohla pravdepodobne nájsť sympatizantov v širších radoch, ktorí by boli schopní pomôcť vyriešiť daný problém. Pohrebná kázeň Kataríny Ujfaluši sa tak stáva unikátnym dielom, ktoré nám umožňuje nahliadnuť do života Alžbety Révajovej a spoznať jej ťažký osud. Zároveň poskytuje cenné informácie o spoločenských pomeroch v Uhorsku 17. storočia.

⁴¹ KOHÚTOVÁ, Mária. Politicko-hospodárska situácia v Uhorsku pred Onódsnym snemom. In AUGUSTÍNOVÁ, Eva - KOVAČKA Miloš (eds.). In *Memorialis - historický spis slovenských stolíc. Zborník prác z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 300. výročia tragických udalostí na počesť turčianskych martýrov Melchiora Rakovského a Krištofa Okoličaniho 7. a 8. júna 2007 v Martine.*, Martin: Slovenská národná knižnica, 2008, s. 23.

⁴²DZURIAK, Karol. Ružomerská synoda evanjelickej cirkvi v kontexte povstania Františka II. Rákocziho. In AUGUSTÍNOVÁ, Eva - KOVAČKA Miloš (eds.). *Memorialis - historický spis slovenských stolíc. Zborník prác z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 300. výročia tragických udalostí na počesť turčianskych martýrov Melchiora Rakovského a Krištofa Okoličaniho 7. a 8. júna 2007 v Martine.*, Martin: Slovenská národná knižnica, 2008, s. 203.

⁴³ KRMAN, Cestovný denník. *Itinerarium*, s. 76.

⁴⁴ BRTÁŇ, *Srdečné a veľmi žalostivé slzy*, s. 55.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV A ARCHÍVNE PRAMENE

Archívne premene

Slovenský národný archív v Bratislave, fond. Rod Zay- Budčiansky archív: Uhorská línia rodu Kališ-Kališovské písomnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

- ANON. *Srdečné a veľmi žalostivé Slzy NAD P. UJFALUSSI KATARINY z DÉVEK UJFALU, Wysoce Vrozeného a Welikomožného Pána/ Někdy Pána/ REWAY IMRYCHA/ Sláwné Turčanské Stolice Dědičného hlawnjho Isspána/ pozustalé Wdowy w Krystu Pánu odpočjwagjycym Tělem. Od Gedinké Samotné a Zarmucené Dcery Wysoce Vrozené a Welikomožné Panj/ P. ELIZABETY REWAY Wysoce Vrozeného a Welikomožného Pána PETRŮZY ISTVANA, upřímé Manželky z přebolestným Stawu sweho žalostného oplakáwánjm w čas Pohřebowánj na Zámku Sklabinském, Roku 1700. Dne 4. Decembris. Wyljté, a Wlastnjm nákladem Gegi Welkomožnosti na Papir wvedené w ŽILINE. Žilina: Alžbeta Dadánová.*
- AUGUSTIŇÁKOVÁ, Eva. Literárna činnosť a mecenát turčianskych zemanov v 18. a 19. storočí. In: AUGUSTIŇÁKOVÁ, Eva - KOVAČKA, Miloš - MAČUHA, Maroš (eds.). *Zemianstvo na Slovensku v novoveku. Zborník prác z interdisciplinárnej konferencie, ktorá sa konala 8. - 10. júna 2009 v Martine. Časť 2. Duchovná a hmotná kultúra.* Martin : Slovenská národná knižnica, 2009.
- BRTÁŇ, Rudo. *Srdečné a veľmi žalostivé slzy.* Liptovský Mikuláš : Tranoscius, 1948.
- DZURIAK, Karol. Ružomerská synoda evanjelickej cirkvi v kontexte povstania Františka II. Rákocziho. In AUGUSTIŇOVÁ, Eva - KOVAČKA Miloš (eds.). *Memorialis - historický spis slovenských stolíc. Zborník prác z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 300. výročia tragických udalostí na počesť turčianskych martýrov Melchiora Rakovského a Krištofa Okoličániho 7. a 8. júna 2007 v Martine.*, Martin : Slovenská národná knižnica, 2008.
- FEDERMAYER, Frederik. *LEXIKÓN erbov šľachty na slovensku I. Trenčianska stolica.* Bratislava : Hajkó & Hajková, 2000.
- HODIKIUS, Ján. *Lachrymae Boczekianae abstersae, promluwenj pohřebnj k setřenj slzj ljce gjmy swlaženého ossusenj: a zármaucených srdcý potěssenj; Slowutného a wznesseného Muže/ Pana Martina Bočka Lipnického: Sslechetné take a poctivé Matrony Kateřiny Sstiasné/ Manželky geho Naymilegssí, Rodičů Krestanských: Smrt rychlau Negmilegssijich Djtek swých BenJamina pak synáčka jeginého gmenowitě oplakáwagijcých včíněné od Wysoce Učeného a Dwogi Poctiwosti hodného Muže/ Mistra Jana Hodikia, ewangelium Krystowa w swobodném Měště Trenčjně kazatele a w kragjch trenčanském, liptowském a orawském cýrkwj ewangelických nařjzeného superintendenta, 18. dne měsýce prasynce léta Páně 1638.* [s. d.] : [s. n.], nečíslované.
- HORVÁTH, Pavel. Slovenská genealógia rodu Petróci z Košec z roku 1640. In *Genealogicko-heraldický hlas.* 1992, č. 1-2.
- KISS, István. *Radvánszky György eljegyzése báró Petrőczy Erzsébettel.* - Budapešť : Athanaeum, 1903.
- KOHÚTOVÁ, Mária. Politicko-hospodárska situácia v Uhorsku pred Onódskym snemom. In AUGUSTIŇOVÁ, Eva - KOVAČKA Miloš (eds.). In *Memorialis - historický spis slovenských stolíc. Zborník prác z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 300. výročia tragických udalostí na počesť turčianskych martýrov Melchiora*
- KOVAČKA, Miloš. *Vzácné ženy rodu Révaj. Štúdia k medzinárodnému projektu Reformácia a ženy k 500. výročiu Lutherovej reformácie.* Kežmarok : ViViT, 2013.
- KRMAN, Daniel. *Cestovný denník. Itinerarium.* - Bratislava : Tatran, 1984.

- LENGYELOVÁ, Tünde. "...úlohou žien je sedieť doma, rozprávať sa s Bohom a priať." Každodenný život ranonovovekej šľachtickej. In FEDERMAYER, Frederik ed. *Magnátske rody v našich dejinách 1526 – 1948*. Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2012.
- MAČUHA, Maroš. Príčiny a následky udalostí Onódskeho snemu v Turčianskej stolici. In AUGUSTIŇÁKOVÁ, Eva - KOVAČKA, Miloš - MAČUHA, Maroš (eds.). *Zemianstvo na Slovensku v novoveku. Zborník prác z interdisciplinárnej konferencie, ktorá sa konala 8. - 10. júna 2009 v Martine. Časť 1. Postavenie a majetky zemianskych rodov*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2009.
- SOPOTIUS, Teodor. *Třetj Pohřebnj Kázanj, Ku poctiwosti y potěssenj poctiwých a nábožných Rodičůw, Slowutného a poctiwého Muže Pana Andreásse Sywého, z Města Mezřiče pod Rožnowem, [et]c. Sslechtné a poctiwé Matrony, Pani Kateřiny Puncowské, Manželky geho neymilegssj, w Swobodném Městě Trenčjně bydljých, a odchodu Synáčka gich negmilegssjho Pawla, tužebně oplakáwagijých: Kterýžto Synáček gich magjce žiwobyti swého na tomto světě toliko 27. Neděl, dne 3. Decembris, Léta 1638. w Chrámě Páně dolegssjm při Městě Trenčjně pochován gest. Ušjnené od DwogiCtihodného Muže Pana Theodora Sopotia, Kaplana Cyrkwe Trenčanské*. [s.d.] : [s. n.].